

**Kedvezőtlen adottságú, szélsőségesen könnyű mechanikai
összetételű talaj – homoktalaj**

Elméleti áttekintés

Készítette: Vaszita Emese

2013

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Tartalom

a. Mit jelent a szélsőséges mechanikai összetétel és azon belül a szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talaj?.....	3
b. Melyek a szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajok (homoktalajok) felszínen felismerhető jelei?	4
a. Melyek a szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajok (homoktalajok) jellemző paraméterei?	5
d. Hogyan vizsgálják és mérik szakszerűen a szélsőséges mechanikai összetételű talajokat?	7
e. Praktikus, egyszerű módszerek a talaj állapotának helyszíni jellemzésére, a szélsőségesen könnyű mechanikai összetétel kimutatására.....	9
f. Paraméterek értékei	11
g. Hogyan javítható a szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű homoktalaj?	12

a. Mit jelent a szélsőséges mechanikai összetétel és azon belül a szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talaj?

A talaj szilárd, folyékony és légnemű alkotórészekből áll. A mechanikai összetétel vagy talajszövet azt fejezi ki, hogy a különböző nagyságrendű szilárd részecskék milyen arányban vannak jelen a talajban. A mechanikai összetétel szerint három fő csoportba sorolhatjuk a talajokat: agyagtalaj, homoktalaj, vályogtalaj. A felsoroltakon kívül az egyes alkotórészek aránya szerint megkülönböztetünk homokos vályog- és agyagos vályogtalajokat (Stefanovics, 1997).

A szélsőséges mechanikai összetétel olyan talajtani problémát jelent, mely természetes úton alakul ki és a mezőgazdálkodás szempontjából kedvezőtlen adottság. Ilyen például a nagy homoktartalom (szélsőségesen könnyű mechanikai összetétel, a durva homok) vagy a nagy agyagtartalom (szélsőségesen nehéz mechanikai összetétel, a nehéz agyag).

A talaj zavartalan funkcióit korlátozó tényezők egyike Magyarországon a szélsőségesen könnyű mechanikai összetétel, vagyis a nagy homoktartalom (Füleky, 2008).

Hazánk összterületének közel negyedét fedik könnyű mechanikai összetételű talajok, ezek közül 16% homokos és 9,5% homokos vályog fizikai összetételű. Az ilyen könnyű mechanikai összetételű talajok a legtöbb genetikai talajtípusban előfordulnak (Várallyay, 1984). Ennek következtében termékenységüket az alábbi tényezők korlátozzák: igen nagy vízáteresztő- és gyenge víztartó-képesség, kevés hasznosítható víz- és természetes, illetve tárolható tápanyagkészlet. Emellett aszályra és szélerozióra hajlamosak (Várallyay, 1984). Hazánk nagyterjedésű homokterületei a Belső Somogy, a Duna-Tisza-közi homokvidék és a Nyírség. Mind a kiinduló anyagok sokrétűsége, mind pedig a képződés helyén fellépő folyamatok hatására homoktalajaink fizikai, valamint kémiai tulajdonságait tekintve eltérőek (Antal és Bacsó 1978).

A Nyírségi és Somogyi Dombvidék homoktalajon a homoktalaj savanyú kémhatású, karbonát-mentes. A Duna-Tisza közti Hátságon pedig erősen karbonátos.

Hivatkozások

Antal J. és Bacsó A (1978): Talajjavítás. Egyetemi jegyzet, Gödöllő. p.: 137-166.

Füleky Gy. szerk. (Biró B., Bidló A., Farsang A., K. Horváth E., Micheli E., Pápay L., Tombácz E.): (2008) Talajvédelem, talajtan, HEFOP 3.3.1-P.-2004-0900152/1.0, Pannon Egyetem

Stefanovics P. (1997) Talajvédelem, környezetvédelem, Mezőgazdasági kiadó, Budapest

Várallyay Gy. (1984): Magyarországi homoktalajok vízgazdálkodási problémái. Agrokémia és Talajtan 33. 1.-2. p.: 159-169.

b. Melyek a szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajok (homoktalajok) felszínen felismerhető jelei?

A szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű homoktalaj laza, szemcsés, ezért nagy a vízáteresztő- és kicsi a víztartó képessége, ugyanakkor ásványi és szerves kolloidokban szegény talaj. Ezért sülevényes, aszály-érzékeny, következésképpen termékenysége gátolt.

Várallyay (1984) a következőkben foglalja össze a homoktalajok termékenységét gátló tényezőket: kis agyag- és szerves kolloid tartalom; kevés, többnyire gyorsan lebomló szervesanyag tartalom és e tulajdonságokkal összefüggő kis puffer-kapacitás; valamint nagy vízáteresztő képesség, melyhez kis víztartó képesség párosul, ezáltal e talajok hasznosítható vízkészlete alacsony.

Cserni és Fülek (2008) a Duna–Tisza közti homokhátságon végzett kutatásai szerint a klímaváltozás hatására a homokos szövetű talajok vannak leginkább kitéve a sivatagosodásnak, illetve a kiszáradásból fakadóan a deflációnak.

Antal és Bacsó (1978) szerint a szélsőségesen nagy homoktartalmú talajok szélsőséges vízgazdálkodásúak, fokozottan veszélyeztetettek mind defláció, mind pedig a vízerózió által. Ezek a talajok kevés természetes tápanyagkészlettel rendelkeznek, valamint a mesterségesen kijuttatott tápanyagok kilúgozódásának és ebből kifolyólag a felszín alatti vizek szennyeződésének is nagy a veszélye.

Hivatkozások:

Antal J. és Bacsó A (1978): Talajjavítás. Egyetemi jegyzet, Gödöllő. p.: 137-166.

Cserni I. és Fülek Gy. (2008): A Duna-Tisza közti homokhátság talajainak vízgazdálkodása. Talajvédelem különszám, Talajvédelemi Alapítvány, Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza, p.: 53-62

Várallyay Gy. (1984): Magyarországi homoktalajok vízgazdálkodási problémái. Agrokémia és Talajtan 33. 1.-2. p.: 159-169.

a. Melyek a szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajok (homoktalajok) jellemző paraméterei

A szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajok jellemzésére használt fizikai paraméterek a mechanikai összetétel és az Arany-féle kötöttség. További jellemző paraméterek a humusz/szervesanyag-tartalom, a mésztartalom.

A talajok fizikai vizsgálata alapvető adatokat szolgáltat a talajok víz- és tápanyagháztartásának megítélésére. A fizikai vizsgálatok eredményeképpen meg tudjuk határozni a talajok szövetét, víztartó, víznyelő és vízvezető képességét. Az egyes talajok fizikai féleségéből következtetni tudunk azok tápanyag-szolgáltató és tároló képességére is. Mivel az egyes vizsgálatok eredményét egyéb talaj tulajdonságok (pl. humusz-, mésztartalom, stb. tartalom) befolyásolják, általában párhuzamosan több talaj fizikai vizsgálatot végzünk el, és ezek összesített eredményét értékeljük (Fülek, 2008).

Mechanikai összetétel (%):

A talajok, a talajképző tényezők eredményeképpen, különböző méretű szemcsékből állnak. A kiindulási anyagként szereplő alapkőzet különböző nagyságú szemcsékké aprózódik fel a talajképződés során. A szilárd szemcséket különböző anyagok - mikro- és makro-aggregátumokká ragasztják össze. Ez a talaj szilárd fázisa. A talaj mechanikai (szemcse) összetétele a különböző nagyságú egyedi részecskék egymáshoz viszonyított aránya. Ez az arány nagyban meghatározza a talaj, víz- és táp-anyaggyógyulását, valamint egyéb fizikai és kémiai tulajdonságát. Egy adott mérettartományba eső szemcséket egy szemcsefrakcióba sorolunk. A szemcsék méret szerinti csoportosítására több javaslat született. Legelfogadottabb a Nemzetközi Talajtani Társaság által is használt Atterberg-féle osztályozás, mely szerint a durva homokszemcse frakció szemcsemérete 0,2-2 mm (Fülek, 2008). A szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű nagy homoktartalmú durva homoktalajok homoktartalma >90%, szemcsefrakciója pedig a 2-0,2 mm mérettartományba tartozik.

Arany-féle kötöttség

A kötöttség jellemzésére az Arany-féle kötöttségi számot (jele: K_A) használják. Alapja, hogy minél több agyagot tartalmaz egy talaj, annál több vizet tud megkötni. Tehát az Arany-féle kötöttségi szám, az a 100 g légszáraz talajra vonatkoztatott vízmennyiség, amelyet a talaj képlékenységi és hígfolyóssági határán tartalmaz. Értéke elsősorban a talaj eliszapolható frakciójának mennyiségétől függ, ezért felhasználható a fizikai talajféleség - a talaj szövetének - jellemzésére. A K_A értéke általában 30 és 80 között változik. Kötött talajnál, nagy agyagtartalom esetén nagy számot kapunk, laza homoktalajoknál kicsit. A szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajok esetén a $K_A < 25$.

Humusztartalom/Szervesanyag-tartalom (%)

A humusztartalom a talajok szervesanyag-tartalmának jellemzésére szolgál. Meghatározása a szerves anyagok oxidálhatóságán (karamellizálhatóság) alapul. A hazai talajok humusztartalma leggyakrabban 0,5-6 % között alakul. A humuszellátottságot sohasem szabad azonban a talaj fizikai összetételétől, genetikai típusától függetlenül megítélni. Egy homoktalaj esetében 2 % általában nagy értéknek számít, kötött réti talajon viszont ugyanez nagyon sovány talajt jelent. A humusztartalom alapján határozzuk meg a talajok hosszú távú nitrogén-szolgáltató képességét. A szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talaj humuszhiányos talaj, humusz tartalma általában <0,5%.

Mész tartalom (%)

A szénsavas mésztartalom a talaj mésztartalmának jellemzője. A mész kedvezően alakítja a talajok szerkezetességét és a talaj szerkezeti elemeinek stabilitását. A talaj szerkezetén keresztül a megfelelő mészállapot kedvezően befolyásolja a talajok víz-, hő-, és levegőgazdálkodását, valamint ezen keresztül a tápelemek feltáródásához elengedhetetlen mikrobiológiai folyamatokat. A talajok szénsavas mésztartalma alapvetően befolyásolja azok kémhatását, így a különböző tápelemek felvehetőségét is. A savas közegben képződött szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű, nagy homoktartalmú talajok mészhiányosak, míg az erősen karbonátos közegben képződött nagy homoktartalmú talajok szénsavas mésztartalma >7%.

Hivatkozások

Fülek Gy. szerk. (Biró B., Bidló A., Farsang A., K. Horváth E., Micheli E., Pápay L., Tombácz E.): (2008) Talajvédelem, talajtan, HEFOP 3.3.1-P.-2004-0900152/1.0, Pannon Egyetem

d. Hogyan vizsgálják és mérik szakszerűen a szélsőséges mechanikai összetételű talajokat?

A talaj mechanikai elemzése a talaj textúra vagy a talaj szövet elemzését jelenti a talaj szemcseösszetételének, vagy fizikai féleségnek meghatározásával. A szemcseösszetétel kifejezi, hogy a talajban lévő szilárd, főleg ásványi eredetű alkotórészek között a különböző méretű elemi szemcsék milyen arányban találhatóak. A talaj mechanikai összetételére más fizikai tulajdonságokból is következtethetünk, mint például a talaj kötöttsége, higroszkópossága és kapilláris vízemelése.

Mechanikai összetétel

A mechanikai összetétel vizsgálatok során a talajokat alkotó elemi szemcsék méret szerinti megoszlását határozzák meg. A mérések legfontosabb szakaszai: a talajaggregátumok roncsolása elemi alkotóelemekké, az elemi szemcsék tartós diszpergálása és a diszpergált részek méret szerinti elkülönítése.

A talajok mechanikai összetétele meghatározható a hazai talajfizikai vizsgálati módszertanban hagyományosan alkalmazott és szabványban (MSZ-08. 0205-78. MÉM Ágazati Szabvány, 1979) rögzített módszerrel. A módszer lényege az, hogy a talajszuszpenzió készítése során csupán nátrium-pirofoszfátos (diszpergálószeres) kémiai előkezelést alkalmaznak, majd az ülepedő szuszpenzióból pipettás módszerrel határozzák meg a talajokat alkotó elemi részecskék %-os megoszlását (Várallyay, 1993).

A talajok mechanikai összetétele meghatározható az ISRIC (1995) talajvizsgálati laboratóriumaiban javasolt és általánosan használt, az ISO/DIS11277/1995. sz. szabványban rögzített módszerrel is. E módszer a minták kémiai előkezelésében különbözik az előző módszertől: a talaj aggregátumok kötőanyagait közül hidrogén-peroxidos előkezeléssel távolítják el a humuszanyagokat, sósavas előkezeléssel a karbonátokat, majd nátrium-ditionit hozzáadásával a szeszkvioxidokat és végezetül nátrium-hexametafoszfátos, illetve nátrium-karbonátos diszpergálást alkalmaznak (ISRIC, 1995).

Arany féle kötöttség:

Laboratóriumban a kötöttség igen egyszerű módszerrel határozható meg. A légszáraz finom földből táramérlegben 100 g-ot mérünk be egy műanyag edénybe. A talajra bürettával desztillált vizet adagolunk és azt a talajjal pisztillus segítségével elkeverjük. Mindaddig adagoljuk a vizet, míg a talajmassza a képlékenység határát el nem éri. Ezt a határt úgy állapíthatjuk meg, ha a pisztillussal fonalpróbát végzünk. Ezt úgy érzékeljük, hogy a talajpépből hirtelen kirántott és vízszintesen tartott pisztilluson, illetve az edényben lévő talajpépen keletkező talajkúp hegye lehajlik. Ezután a kötöttséget az alábbi összefüggés alapján számítjuk ki: $K_A = 100 V/m$, ahol „V” a fogyott víz térfogata ml-ben, „m” a bemért talaj tömege g-ban. Ez az érték az Arany-féle kötöttségi szám. A homokos és erősen humuszos talajok a fonalpróbát nem adják. Ezeknél addig adagoljuk bürettából a vizet állandó eldolgozás mellett, míg a talajpép felülete nem csillog, vagy a talajpép az edény hirtelen megdöntésénél, illetve ütésénél előre nem csúszik (Füleky, 2008).

A talaj higroszkópossága

Higroszkóposságon a talajok vízgőzmegekötő-képességét értjük. A teljesen kiszáritott talaj levegőn állva bizonyos mennyiségű vizet szív magába.

A higroszkóposságot a száraz talaj tömegszázalékában fejezzük ki (jele: hy). Minél több valamely talajban az agyag, annál több nedvességet köt meg. Mivel a kötött talajokban több az agyag, a kötött talaj annál higroszkóposabb (Hartman, 2010). A vizsgálat lényege, hogy egy talaj- adott relatív páratartalmú légtérből, annál több vízgőz megkötésére képes, minél nagyobb a fajlagos

felülete (minél agyagosabb). A vizsgálat során, jól meghatározott páratartalmú zárt légtérbe kis mennyiségű légszáraz talajt teszünk. Meghatározott idő elteltével lemérjük a talajok tömegét, majd 105 C fokon kiszárítva lemérjük az abszolút száraz talajtömeget. A mérések különbségéből kiszámítható a talajok felületén megkötött vízgőz százalékos mennyisége. A hazai gyakorlatban a talajok 32,2%-os relatív páratartalmú göztérben mérhető higroszkóposságát határozzuk meg (hv1, Sík-féle higroszkóposság). Szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajok esetén (durva homok) a h_{v1} értéke $<0,5$ (Makó, 2008).

A talaj kapilláris vízelmelése

A talaj kapilláris vízelmelésének azt a mm-ben kifejezett magasságot nevezzük, amelyre a szöveti állapotban levő (légszáraz, porított) talaj bizonyos idő eltelte után felemeli a vizet. A kapilláris vízelmelés a talaj agyagtartalmának, a részecskék és pórusok arányának függvénye. Az agyagtartalom növekedésével a kisméretű pórusok dominálnak, ezért a víz magasabbra emelkedik, de egyre lassuló mértékben. A kapilláris vízelmelkedés a víz felületi feszültségének, valamint a talajszemcsék és vízmolekulák adhéziójának együttes eredménye. A kapilláris vízelmelkedés gyorsasága és magassága a hézagok méreteitől és a talajkolloidok duzzadásától függ. A hajszálcsövek a talajban rendkívül változó méretűek és irányúak, ezért a kapilláris vízelmelkedés magasságát elméleti úton nem lehet kiszámítani, csak kísérleti módszerekkel. A kapilláris vízelmelés magassága az első órákban mutat legnagyobb összefüggést a talaj mechanikai összetételével (Hartman, 2010), ezért az 5 órás kapilláris vízelmelés vizsgálat a mérvadó. A kapilláris vízelmelési vizsgálatához szükségünk van egy üveg vagy átlátszó műanyag csőre. Töltsük fel légszáraz, mozsárral összetört talajjal, helyezzük egy vizes edénybe, majd óránként jegyezzük meg, hogy mennyit emelkedett a víz szintje (az átnedvesedett rész sötétebb). Öt óra elteltével kiderül, hogy a víz felfelé történő vándorlása időben nem állandó. A kapilláris vízelmelés arányos a kötöttséggel, kezdetben fordítottan, végső értékben (5 óra elteltével) pedig egyenesen. Ez az öntözés megtervezésénél fontos tényező. A talajoszlop 5 órás kapilláris vízelmelése annál nagyobb, minél homokosabb a talaj. A szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajok 5 órás kapilláris vízelmelése általában >300 mm.

Hivatkozások

Fülek Gy. szerk. (Biró B., Bidló A., Farsang A., K. Horváth E., Micheli E., Pápay L., Tombácz E.): (2008) *Talajvédelem, talajtan, HEFOP 3.3.1-P.-2004-0900152/1.0, Pannon Egyetem*

Hartman M. (2010): *Fizika, kémia és biológia a talajban, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, p. 47, www.kepzesevolucioja.hu/dmdocuments/4ap/20_2203_014_101030.pdf*

ISO/DIS11277/1995 *Soil quality – Determination of particle size distribution in mineral soil material – Method by sieving and sedimentation* http://www.iso.org/iso/isoupdate_july09.pdf

ISRIC (1995) *Procedures for Soil Analysis. Fifth Edition, International Soil Reference and Information Centre. Wageningen, p. 3.1 - 3.6*

Makó András (2008) *Talajfizika. In: Kátai J. (ed): Talajtan, talajökológia. az Észak-alföldi Régióért Kht. HEFOP 3.3.1 pályázat tankönyv. Debrecen. ISBN: 978-963-9874-05-3. p. 39-70. http://www.georgikon.hu/tanszerek/ppss/document/mako/publikaciok/1_2_Talajfizika.pdf*

MSZ-08. 0205-78. *MÉM Ágazati Szabvány (1979) A talaj fizikai és vízgazdálkodási tulajdonságainak vizsgálata, Budapest.*

Várallyay Gy (1993): *A talaj mechanikai összetételének vizsgálata. In: Talaj és agrokémiai vizsgálati módszertan. 1. (Szerk.: BUZÁSI.). 35-37. Inda 4231 Kiadó, Budapest.*

e. Praktikus, egyszerű módszerek a talaj állapotának helyszíni jellemzésére, a szélsőségesen könnyű mechanikai összetétel kimutatására

A talajvizsgálatok során sok esetben elég, ha a talajok fizikai féleségéről rendelkezünk valamiféle közelítő információval és nincs szükségünk a költség- és időigényes mechanikai összetétel vizsgálatok pontos eredményeire. A talajok fizikai féleségéről a helyszíni talajfelvételezés során nyerhetjük az első gyors adatokat. A gyakorlott szakember a helyszíni sodrás- vagy gyúrási próba alapján nagy pontossággal képes megállapítani a vizsgált genetikai szintek talajainak fizikai féleségét (Makó, 2008)

Érzékszervi vizsgálatok (Fazekas, 2008):

Dörzspróba: A talaj mechanikai elemzése a helyszínen úgy történik, hogy a különböző talajrétegekből kis rögöt veszünk, azt megnedvesítjük és ujjaink között eldörzsöljük:

- finom homoknak minősíthető a talaj, ha a szétgyúrt mintában érdes szemcséket érzünk-homokos vályogtalajra utal a kevés érdes részt, inkább porszerű, de nem síkos anyagot tartalmazó minta
- vályognak minősítjük a talajt, ha csak finomabb részecskéket érzünk, de nedves állapotban nem csúszós vagy ragadós
- agyagtalajra jellemző a kis szerkezeti elemekből álló, nedvesen síkos tapintású minta.

Gyúrási próba: A fentieknél megbízhatóbb, s gyakorlati célokra megfelelő minősítést lehet végezni gyúrási próbával. Ebben az esetben úgy járunk el, hogy a talajból egy evőkanálnyi mennyiséget megnedvesítünk, majd tézstaszerűvé gyúrjuk. Ezután golyót formálunk, majd hengerré vékonyítjuk a nedves talajt és a hengeres sodratot megkíséreljük gyűrű formára hajlítani. A sodrat plasztikus voltából következtetünk a fizikai talajféleségre:

- homok, sodrat nem készíthető
- homokos vályog, a sodrat szétesik
- könnyű vályog, a sodrat szakadozik, nem hajlítható
- középköttött vályog, sodrat készíthető, gyűrűvé formáláskor szétesik
- nehéz vályog, sodrat készíthető és gyűrűvé hajlítható, a gyűrű azonban repedezett
- agyag, gyűrűvé formálható a sodrat, a gyűrű nem repedezett.

Érzékszervi vizsgálatok kiegészítése a nagyító és a talajvizsgáló kés alkalmazásával (Fazekas, 2008):

- a nagyító (10x-es) az ásványi összetétel és a másodlagos talajképződmények minőségének, valamint a humuszformáknak meghatározását könnyíti meg
- a kés a szerkezet és a tömődöttség megítéléséhez nyújt segítséget.

Érzékszervi vizsgálatok kiegészítése könnyen végrehajtható helyszíni kémiai vizsgálatokkal (Fazekas, 2008):

A CaCO₃ jelenlétének vizsgálata közben diónyi nagyságú mintadarabokat 10%-os sósavval lecseppentjük. A pezség mértéke egyenes arányban van a karbonát tartalommal.

A kémhatás-viszonyokat egyszerűen vizsgáljuk indikátor festék segítségével. Az indikátor színe a pH-értéktől függően változik. Ezután összehasonlítjuk a színskálával.

Hivatkozások:

Fazekas Sándor (2008) Talajvizsgálatok végzése helyszíni gyorsvizsgálattal, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, http://www.kepzesevolucioja.hu/dmdocuments/4ap/14_1223_023_101115.pdf

Makó András (2008) Talajfizika. In: Kátai J. (ed): Talajtan, talajökológia. az Észak-alföldi Régióért Kht. HEFOP 3.3.1 pályázat tankönyv. Debrecen. ISBN: 978-963-9874-05-3. p. 39-70.
http://www.georgikon.hu/tanszekek/ppss/document/mako/publikaciok/1_2_Talajfizika.pdf

f. Paraméterek értékei

Szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajról akkor beszélünk, ha a talaj homoktartalma nagyobb, mint 90%. Ebből adódóan a további talajállapot változók értékei a következőképpen alakulnak: az talaj Arany féle kötöttségi száma (KA) <25, humusztartalma <0,5, a talaj mésztartalom a közeg kémhatása függvényében, savas közegben 0, lúgos közegben >7. Az alábbi táblázatban összefoglaltuk szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajra jellemző paraméterek értékeit, összehasonlítva az ideális talajra jellemző optimális értékekkel (határértékekkel).

Kedvezőtlen adottságú, szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű talajra (homoktalaj) és optimális talajra jellemző talajállapot változók (paramétertípusok) értékei (Forrás: László, 2012)

Kedvezőtlen adottságú talaj (szélsőségesen könnyű mechanikai összetétel)	Paramétertípus	„ideális” talaj		
		homok	vályog	agyag
durva homok	Fizikai féleség/textúra			
KA<25	Arany-féle kötöttség (KA)	KA=25-30	30<KA<50	KA=50-60
H%>90, I%<10, A%<5	Mechanikai összetétel (%)	H%=80-90, I%=10-15, A%=5-10	H%=20-50, I%=30-50, A%=10-30	H%=10-40, I%=20-40, A%=40-50
<0,5	Humusztartalom/Szervesanyag-tartalom (%) (számított szerves C-ből: TOC x 1,72)	1,0-2,0 (0,5-2,5)	1,5-3,5 (1,0-4,0)	2,5-4,5 (2,0-6,0)
0 vagy >7	Mésztartalom (%)	2-5 (0-7)	5-10 (2-15)	7-15 (5-20)
<5 vagy >8,5	Kémhatás (pH)	6,8-7,2 (5-8,5)	<5 vagy >8,5	<5 vagy >8,5

Hivatkozások:

László Péter (2012): *Fizikai talajállapot jellemzése. Talajdegradációs monitoring rendszer, MTA ATK TAKI*

g. Hogyan javítható a szélsőségesen könnyű mechanikai összetételű homoktalaj?

A homoktalajok javítása a termékenységet csökkentő egyéb tulajdonságok (szélsőséges vízgazdálkodás, kevés szerves és szervesetlen kolloid tartalom) módosításával lehetséges (Szabolcs és Várallyay, 1978), mivel a nagy homoktartalom mérséklésére igen korlátozott a lehetőség. Az utóbbi néhány évtized hazai és nemzetközi kutatásai szerint a talajtulajdonságok szempontjából kedvezőbb talajszerkezet alakul ki, ha az ásványi kolloidok (agyagásványok) szervesanyaggal kapcsolódva, úgynevezett ásványi-szerves komplexum formájában kerülnek a talajba, illetve vannak jelen a talajban. A homoktalajok javítására különböző művelési (agrotechnikai) módszereket, illetve adalékanyagokat, hulladékokat és melléktermékeket hasznosító talajjavítási technológiákat alkalmaznak.

Homoktalaj javítása művelési módszerekkel (agrotechnikák), hulladékok és adalékanyagok alkalmazásával

Egerszegi-féle réteges homokjavítás

E módszer lényege, hogy az istállótrágyát, zöldtrágyát vagy jó minőségű komposztot mélyforgató ekével 1 cm vastag, szőnyegszerű rétegben 60 cm mélyen a talajba dolgozzuk. A réteges homokjavítás szükségszerűen a talaj mélylazításával jár együtt. A mélyen lazított talajban a növények gyökerei mélyre hatolnak, dúsán elágaznak, ezáltal a mélyebb homokrétegek vízkészletét is hasznosítják. A javított homoknak nemcsak a vízgazdálkodása, de a tápanyag-gazdálkodása is javul. Ennek alapja az alsó réteg tápanyagbősége. A szántott rétegbe kevert trágya gyorsan elbomlik, a lehelyezett réteg viszont évekig megmarad. Az itt évről évre elhaló gyökerek ugyanis a fogyó szerves anyagot pótolják. A réteg feletti rész is gyarapodik humuszban. Az ilyen talajban tehát bővül a növények élettere. Tartósan megjavítható a homokszelvény, ha 2-3 év elteltével megismételjük az eljárást. Ekkor 40 cm-re, majd ismét 2-3 év múlva 25 cm mélyen rétegezzük a trágyát. A javítás során mélyforgató ekével vont barázda aljára egyenletesen szétterítik a javítóanyagot. Az eke a homokot az előző barázdába helyezett trágyára borítja. Egy hektárra 50-60 t istállótrágya szükséges.

Westsik-féle biológiai homokjavítás

A savanyú homoktalajok megjavíthatók a Westsik-féle homokhasznosítási eljárással. Ez a javítási mód biológiai talajjavítás, mert okszerű növényi sorrend kialakításával, zöldtrágyázással, műtrágyákkal kiegészítve fokozza a talaj termékenységet. A javítás lényege, hogy a vetésforgóba csillagfürt-zöldtrágyát állítunk be. A csillagfürtöt fővetésben vagy tarlóvetésben termesztjük. Ezzel az eljárással a terméseredmények háromnegyszeresére nőttek. A zöldtrágya tulajdonképpen szerepe, hogy a mélyebb alászántás nyomán a növény szerves anyaga a sekély talajba munkáláshoz képest huzamosabb ideig hatóképes marad. Bauer és Cserni (1993) 24 év eredményeinek birtokában arról számol be, hogy a zöldtrágyázás a műtrágyázás talajsavanyító hatását nem, vagy csak kismértékben képes pufferolni.

Humuszos, lápi mésziszapos javítás

A savanyú homoktalajok javításának módszere. A lápi mésziszapot istállótrágyával és műtrágyával kiegészítve a feltalajra szórjuk, és abba tárcsával jól bekeverjük. Utána a talajt 50-60 cm mélyen mélyforgató ekével megszántjuk. A javítóanyag így az átforgatott hasábok mentén ferdén helyezkedik el a talajban. E helyeken nagyobb gyökértömeg fejlődik, mert több a nedvesség és a tápanyag. A lápi mésziszap hatása is hosszabb időre terjed.

Szalmázás

Szintén a homokjavításhoz sorolható eljárás. Célja a homok mozgásának csillapítása. Hektáronként 3-4 t szalmát szétterítünk, és egyenesre állított tárcsával a talajba dolgozzuk. A kiálló szalmaszálak megakadályozzák a homok mozgását. Márton (1984) arra a megállapításra jutott 30 év szalmatrágyázás eredményeit figyelembe véve, hogy a szalmával való trágyázás hatására mind a termésátlagok, mind pedig a savanyú homoktalaj szervesanyag tartalma jelentősen növekszik.

Homoktalaj javítása hulladékok, adalékanyagok alkalmazásával

Homoktalajok javítása helyben fellelhető ásványi/szervesanyagokkal

Köhler (1984) javasolta a komposzthoz kevert „agyagos földet”, mint a homoktalajok megkötésére és tápanyag-utánpótlására alkalmas módszert. Újabb kutatásai során bentonit meddőt, illetve riolit tufa örleménnyel komposztált szerves trágyát juttatott ki mind szántóföldi, mind kertészeti kultúrákban. A kezelések hatására nagyobb terméseredményekről és biztonságosabb kelésről számol be, továbbá leírja a kezelt talajokban bekövetkezett talajnedvesség és kötöttségbeli javuláson túl, a talajokban tapasztalható pH javulást, szervesanyag és talajmikroba csíraszám növekedést is (Köhler, 1989, 2003). A 2000-es évek elejétől a Debreceni Egyetem Agrárcentrumának Nyíregyházi Kutatóközpontjában és Kisvárdán kispárcellás kísérleteket végeznek bentonit, illetve fermentált szennyvíziszap komposztok homoktalajokra gyakorolt hatására irányulóan. A különböző nagy adagú (10-15 t/ha) bentonit kezelések tendenciájukban növelik a terméseredményt és a talaj biológiai aktivitását is. A kijutatott szennyvíziszap komposztok növelték a terméseredményeket, a talaj biológiai aktivitását, de nem növelték a talaj nehézfém tartalmát (Makádi et al. 2006; Tomócsik et al. 2006).

Homoktalajok javítása hígtrágya, barnaszén, zeolit dezaggregátumokkal

A talajjavítási módszer lényege, hogy a hígtrágyát különböző szervesanyag hordozókkal (tüzelésre alkalmatlan barnaszén, lignit, szalma, szén meddők anyaga) illetve nagy adszorpciós képességű anyaggal (zeolit) sűrítik, majd nedvesen megőrlik (dezaggregálják) (Kazó et al, 1983). Vizsgálataik szerint a módszer alkalmazása során jelentősen nő a talajok termékenysége, szervesanyag tartalma, leiszapolható része, nagymértékben javul a homoktalajok szerkezete és ezzel együtt a víz- és tápanyag-gazdálkodási tulajdonságai (víztartóképeség, beszivárgás, telített vízvezetés).

Homoktalajok szerkezetének javítása mesterséges adalékanyagokkal

A módszert az 1950-es években dolgozták ki, miszerint a gyengén szerkezetes talajokhoz valamilyen szintetikus úton előállított talajkondicionáló szert adnak. Ez a legtöbb esetben kalcium hidroxidot, vinil-acetátot és metilésztert (VAMA), illetve hidrolizált akril-nitrilt (HPAN) tartalmaz. Stefanovits et al. (1977) mint lehetséges megoldást javasolja a bitument, gumigyári hulladékot is. A módszerek hátránya, hogy nem tudjuk pontosan azt, hogy a felhasznált szintetikus anyagok lebomlásuk során milyen a környezetre veszélyes átalakulási formákon, folyamatokon mennek keresztül.

Hivatkozások:

Bauer F. és Cserni I. (1993): A Duna-Tisza közti homokhátság mezőgazdasági hasznosításának kérdései. A Nyírség mezőgazdasági fejlesztésének lehetőségei és távlatai c. Tudományos Ülés. Nyíregyháza. p.: 25-28

Kazó B., Karucka A., Kocsis I. (1982): Homoktalajok termékenységének fokozása zeolittartalmú talajjavító anyag felhasználásával. Hazai természetes zeolitok kutatása és felhasználása. Veszprém

Köhler M. (1984): A homoktalajok termőképességének növelése dúsított agyagos komposzt trágyák felhasználásával. Agrokémia és Talajtan, Tom.33. No.1-2. p.: 214-216

Köhler M. (2003): Bentonitos meddő és a riolittufa örlemény felhasználása a növény-, a zöldség-, a gyümölcs-, és a szőlőtermesztésben. Tápanyaggazdálkodás. Őstermelő gazdálkodók lapja. Február – március. p.:38-40

Makádi M., Tomócsik A., Márton Á. (2006): Szerves és szervetlen anyagok mezőgazdasági hasznosíthatóságának vizsgálata a DE ATC Kutató Központban. MTA SZ-SZ-B. megyei Közgyűlés és XV. Tudományos Ülés, Nyíregyháza, Szeptember 22. CD-ROM.

Márton Á. (1984): Gyengén savanyú homoktalaj termékenységének növelése tarlón visszamaradt szalmatrágyával. Agrokémia és Talajtan, 33. 1.-2. p.: 195-198

Szabolcs I. és Várallyay Gy. (1978): A talajok termékenységét gátló tényezők Magyarországon. Agrokémia és Talajtan 27. 1-2. p.: 181-202.

Stefanovits P. (1970): A talajszerkezet minőségének, valamint a talajkondicionáló szerek hatásának vizsgálata a mesterséges aggregátumok segítségével. Különlenyomat az Agrártudományi Egyetem 1970. évi közleményeiből. p.: 287 - 294

Stefanovits P. (1971): Nátrium – poliakrilát, vasszulfát és növényi mézga talajszerkezet – tartósító és szerkezetképző hatásának összehasonlító vizsgálata. Az agrártudományi egyetem közleményei II. Gödöllő. p.:311-319

Stefanovits P. (1977): Talajjavítási eljárások, in: A melioráció kézikönyve, szerk.: Szabó János. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, p.:177-184

Tomócsik A., Makádi M., Bogdányi Zs., Márton Á. (2006): Kommunális szennyvíziszap komposzt mezőgazdasági felhasználásának vizsgálata. Biohulladék, 1. évf. 4. szám, pp. 16-20.